

Friskolornas riksförbunds yttrande över delbetänkandet Utbildning, undervisning och ledning – reformvård till stöd för en bättre skola (SOU 2017:51)

Dnr U2017/02696/S

Friskolornas riksförbund (förbundet) har getts möjlighet att lämna synpunkter på förslag i ovan rubricerat betänkande.

Sammanfattning

Förslagen avser tre avgränsade områden i utredningens uppdrag vad gäller översyn och behov av justering av behörighets- och legitimationsreglerna, benämningen av förskolechefer och säkra en god introduktionsperiod för lärare och förskollärare.

Förbundet anser att det är positivt att det har gjorts en översyn av legitimations- och behörighetssystemet samt att det föreslås ändringar för att lösa problem som finns på grund av hur reglerna idag är utformade i syfte att möta behov och ta tillvara på kompetens. Förbundet anser att det är viktigt att barn och elever ska få möta behöriga, kompetenta och erfarna förskollärare och lärare, men även att kompetensförsörjningen underlättas på grund av den akuta lärarbristen och de mycket stora utmaningarna framgent.

Många av ändringsförslagen är behövliga och bra samt kan därmed tillstyrkas. Förbundets yttrande begränsas till merparten av de förslag som särskilt berör våra medlemmars verksamheter. I de fall förslagen inte anges nedan har förbundet inget att invända.

Avsnitt 4.1 Behörighet grundat på erfarenhet

Förbundet tillstyrker lämnade ändringsförslag om behörighet grundad på erfarenhet, som är behövliga justeringar för att öka lärares och förskollärares möjlighet att utöka sina behörigheter.

Avsnitt 4.2 Behörighet att undervisa i grundskolans årskurs 1–3 i praktiska och estetiska ämnen

Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att den som är behörig att undervisa i ett eller flera praktiska eller estetiska ämnen i årskurs 4–9 eller gymnasieskolan ska vara behörig att undervisa i ämnet även i årskurs 1–3.

Avsnitt 4.3 Behörighet att undervisa i ämnen i grundskolans årskurs 4–6

Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att det ska vara möjligt för legitimerade lärare att bli behöriga att undervisa i enstaka ämnen i årskurs 4–6 genom att det inte längre ska krävas att läraren måste komplettera sina behörigheter med minst fyra ämnen, varav tre utgörs av svenska, matematik och engelska.

Förbundet tillstyrker vidare att det i sådana fall krävs att den kompletterande utbildningen i ämnet kan anses motsvara kraven i en grundlärarexamen med inriktning mot arbetet i årskurs 4–6 vad gäller såväl poängomfattning som ämneskunskaper.

Avsnitt 4.4 Behörighet att undervisa i gymnasieskolans introduktionsprogram

Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att den som är behörig att undervisa i ett eller flera ämnen i gymnasieskolan eller i grundskolans årskurs 7–9 även ska vara behörig att bedriva undervisning i ämnet i gymnasieskolans introduktionsprogram.

Avsnitt 4.5 Behörighet för yrkeslärare att undervisa i andra ämnen än yrkesämnena i gymnasieskolan

Förbundet tillstyrker förslaget att den som avlagt en yrkeslärarexamen ska, utöver att vara behörig i det/de yrkesämnena för vilka lärarens kunskaper är relevanta, även vara behörig att undervisa i andra ämnen för vilka kunskaperna är relevanta.

Avsnitt 5.3.1 Specialpedagogexamen ska alltid vara behörighetsgivande

Förbundet tillstyrker förslaget om att en specialpedagogexamen i behörighetshänseende jämföras med en speciallärarexamen oavsett när specialpedagogutbildningen har påbörjats eller examen utfärdas.

5.3.3 Ändrad reglering kring särskilt stöd

Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att lärare som genom studier har kompletterat sina behörigheter att undervisa i fler årskurser, även blir behörig att bedriva undervisning som avser särskilt stöd i dessa årskurser.

Avsnitt 5.3.4 Förlängda övergångsbestämmelser

Förbundet tillstyrker förslaget om förlängd övergångsperiod i fråga om krav på legitimation och behörighet för grundsärskolan, specialskolan, gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna. Det är behövt och nödvändigt eftersom det fortfarande finns stora svårigheter för verksamheterna att kunna möta upp lagstiftningens krav inom dessa skolformer. Det viktigaste måste vara att pga. det kritiska behörighetsläget ändå säkra att elever kan ges undervisning av de som är verksamma inom skolformerna och därtill har lång undervisningserfarenhet.

Avsnitt 5.3.6 Möjligheter att utöka specialpedagogisk kompetens

Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att det ska vara möjligt för en speciallärare eller specialpedagog att utöka sin behörighet att bedriva undervisning som speciallärare genom att komplettera sin tidigare utbildning med en ny specialisering.

Avsnitt 6 Utbildningar som kräver specialistkompetens

Vissa utbildningar kräver specialistkompetens. I utredningsdirektivet anges att det finns utbildningar som avviker från gymnasieskolans nationella program och där det finns behov av specialistkunskap, vilket i praktiken kan vara svårt att förena med kravet på en lärarexamen. De utbildningar som nämns är estetiska spetsutbildningar, riksidsrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Utredningen har därför bl a haft i uppdrag att föreslå hur behovet av specialistkunskap för undervisning i ämnet specialidrott och estetiska ämnen i spetsutbildningar i gymnasieskolan kan tillgodoses genom att utreda vilka behörighetskrav som ska ställas.

Efter genomgång av de olika utbildningarnas innehåll har utredningen landat i ett förslag om att den riksrekryterande estetiska spetsutbildningen samt den förberedande dansarutbildningen och yrkesdansarutbildningen är de utbildningar som har behov av sådan specialistkompetens som inte kan förväntas erhållas inom en ämneslärarutbildning och att det därför inte är rimligt att ställa krav på sådan examen.

Förbundet tillstyrker utredningens förslag som bättre möter upp behov av kvalificerad kompetens för att kunna bedriva en kvalitativ god undervisning.

Förbundet anser dock att utredningens översyn av ämnet specialidrott för idrottsutbildningarna rimligen även hade behövt landa i någon form av justering av dagens reglering för att möta upp även dessa utbildningars behov av specifika och värdefulla kompetenser för att kunna bedriva en kvalitativ utbildning för alla elever. Reglerna snävades in förra året då Skolverket beslutade att omklassificera ämnet specialidrott från att vara ett yrkesämne till att istället bedömas vara ett s.k. visst ämne med krav på lärarlegitimation och behörighet, vilket trädde i kraft 1 juli 2017. Ett förslag som förbundet avstyrkte pga risken att förlora specialistkompetens med försämrad kvalitet på utbildningarna som följd. Förbundet anser därför att frågan behöver tas om

hand i den fortsatta beredningen, och om så inte görs följa utvecklingen på området för att kunna vidta åtgärder framgent.

Avsnitt 7 Legitimation och behörigheter för fritidspedagoger och motsvarande

Utredningen redogör i avsnittet för rådande situation vad gäller behörighet och legitimation för fritidshemspersonal samt lämnar i avsnitt 7.3 förslag om att även en äldre examen på högskolenivå avsedd för arbete enbart i fritidshemmet ska vara behörighetsgivande och ensamt kunna ligga till grund för legitimation samt att undantaget för fritidspedagoger att få ansvara för och bedriva undervisning i fritidshemmet utan legitimation och behörighet kan tas bort.

Förbundet tillstyrker förslagen.

Avsnitt 8.4 Undantaget från kravet på legitimation och behörighet för lärare i modersmål föreslås vara kvar

Utredningen redogör i avsnitt 8 för den stora bristen på modersmållärare, de begränsade utbildningsmöjligheterna tillsammans med det stora antalet elever som är i behov av sådan undervisning och som förväntas öka i omfattning. Det är inte rimligt att ett sådant läge gå fram med skarpare krav för dessa lärare. Förbundet instämmer till fullo i bedömningen och tillstyrker förslaget om att låta undantaget från legitimations- och behörighetsreglerna kvarstå för modersmållärare, vilket underlättar huvudmännens kompetensförsörjning.

Samtidigt är det viktigt med hög kvalitet i undervisningen, varför förbundet även tillstyrker förslaget om att Skolverket ges i uppdrag att svara för en fortbildningsinsats för yrkesverksamma modersmållärare som saknar behörighet samt ta fram ytterligare stödmaterial för undervisningen.

Avsnitt 9 Frågan om undantaget från legitimation och behörighet för lärare i yrkesämnen

Utredningen har vidare granskat situationen vad gäller yrkeslärare, deras utbildningsbakgrund och utbildningsmöjligheter. Utredningen konstaterar bland annat att nästan två av tre yrkesverksamma yrkeslärare har pedagogisk högskoleutbildning samt att yrkeslärarna har bättre utbildningsmöjligheter jämfört med modersmållärarnas situation och landar slutligen i förslaget att dagens undantag från krav på legitimation och behörighet därmed kan tas bort fr o m 1 juli 2022.

Förbundet anser att det fortfarande finns skäl för att låta undantaget finnas kvar och avstyrker därför förslaget. Situationen ser visserligen i dag bättre ut jämfört med situationen vad gäller modersmållärare, men det råder fortfarande brist på yrkeslärare. Det finns också stora variationer då yrkeslärare inte är en homogen grupp. Utbildningarna skiljer sig åt, tillgång och efterfrågan varierar över tid och huvudmännen

behöver kunna attrahera och säkerställa att det finns personer med specifik kompetens för att säkerställa att utbildningarna kan bedrivas med god kvalitet. Då undersökningar visar att efterfrågan på yrkeslärare fortfarande är stor, finns stora risker för tapp av viktig kompetens om yrkeslärarna istället för att sätta sig i skolbänken väljer att gå tillbaka till sina ursprungliga yrken.

Förbundet får dock anföra att, om regeringen ändå väljer att gå vidare med förslaget om att slopat undantag, är det bra att det föreslås att en obehörig yrkeslärare som deltar i yrkeslärarutbildning ska ha möjlighet att visstidsanställas under tre år.

Avsnitt 11.7 Introduktionsperioden

Förbundet anser att det är mycket viktigt att nyutexaminerade lärare och förskollärare ges en god introduktion i yrket på sin första arbetsplats. Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att det är vid första anställningen som introduktionsperioden ska genomföras för lärare och förskollärare med behörighetsgivande examen samt att huvudmannens ska sträva efter att hen får genomföra introduktionsperioden inom undervisning som i huvudsak svarar mot behörigheten.

Avsnitt 12.1.4 och 12.2.7 Ändrad titel och krav på befattningsutbildning för förskolechefer samt anpassning av den obligatoriska befattningsutbildningen

Utredningen anser att det saknas vägande skäl för att skilja på benämningen av ledningen för skolledare i olika skolformer inom skolväsendet och förespråkar därför en gemensam titel från förskola till högskola. Därmed föreslås att den som leder och samordnar det pedagogiska arbetet vid en förskola ska benämnas rektor istället för förskolechef. Vidare föreslås att även dessa ska omfattas av ett krav på att genomföra befattningsutbildning i syfte att stärka kompetensen så att de ges bättre förutsättningar att leda verksamheten. Kravet begränsas dock till att omfatta 7,5 högskolepoäng på grund av det annars kan få betydande negativa organisatoriska och ekonomiska konsekvenser för det stora antalet mycket små förskolenheter som finns.

Förbundet avstyrker utredningens förslag om ändrad titel för förskolechef. Förbundet anser, i motsats till utredningen, att det inte finns tungt vägande skäl för att ändra den idag så inarbetade benämningen av ledningen för förskolan. Det finns för visso en gemensam reglering i viss utsträckning, särskilt vad gäller ansvaret för ledningen, men en förändring av titeln torde varken ge någon särskild effekt eller ökad tydlighet vad gäller ledningen. Snarare kan det finnas risker för otydlighet och sammanblandning av ansvarsområden och beslutsfattande om titeln är gemensam, bland annat finns det många beslut som en förskolechef inte har mandat att fatta, särskilt vad gäller särskilt stöd.

Förbundet tillstyrker dock förslaget om befattningsutbildning. Det finns idag drygt 2 600 fristående förskolor i landet och ett stort antal av dess är små. Förbundet anser att det är

positivt att utredningen beaktat deras situation vad gäller kravet på omfattning. Ett krav motsvarande den obligatoriska rektorsutbildningen riskerar medföra negativa konsekvenser för förskolorna.

Avslutande synpunkter

Förbundet vill avslutningsvis ta tillfället i akt och lämna några avslutande synpunkter. Lärarbristen är en av de absolut största utmaningar som skolan står inför. Bristen är akut redan nu och kommer att vara så under lång tid framöver. Många huvudmän har rapporterat att de inte har lyckats rekrytera de legitimerade och behöriga lärare som behövs för undervisningen inför höstens skolstart. Det medför i sin tur en ansträngd arbetsmiljö för de behöriga lärare som finns att tillgå genom att de får ta ett större ansvar för betygssättning av elever. För att skolorna ska klara av sitt uppdrag behöver därför alla möjligheter användas i syfte att få fram skickliga lärare så att eleverna inte bara når målen, utan också så långt det är möjligt.

Det finns därför även anledning att påtala att lärarbristen inte bara omfattar behöriga lärare, utan även skickliga lärare, vilket nödvändigtvis inte är samma sak. Trots lärarlegitimationsreformen medför inte legitimationen i sig att läraren är så kompetent som det kan krävas. Det finns många lärare utan legitimation eller behörighet i ämnen de undervisar i, som är såväl kompetenta som erfarna. Förbundet menar, med all respekt för legitimationssystemet och dess syfte, att man behöver ta hänsyn till det och se över möjligheterna att ge arbetsgivaren ett större friutrymme att avgöra bedömningen av lärares skicklighet och möjlighet att t.ex. självständigt sätta betyg, oavsett legitimation. I den bristsituation som råder anser vi att det är viktigt att undantagen för att använda icke legitimerade och behöriga lärare i undervisningen ytterligare bör ses över samt att tidsperioden en sådan lärare får anställas även bör förlängas.

Detta är några av de synpunkter som förbundet även lämnade i remissvar över Skolkommisionens slutbetänkande Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35). Vi anser att det är viktigt att även i detta sammanhang framhålla synpunkterna och vill därför hänvisa till vad som i övrigt framfördes i förbundets remissvar på detta område.

För Friskolornas riksförbund

Ulla Hamilton
VD

Mariette Dennholt
Förbundsjurist